

Rapport från SKB AB:s Stockholm Talks 2 oktober 2013

- Allmänhetens förtroende i fokus när avfallsindustrin diskuterade slutförvar

Tekniken klarar de nog. Hade det inte varit för den allmänna opinionen, lagstiftningen och tillsynen hade de haft slutförvar på plats för länge sedan. Så kan stämningen på ett lite drastiskt sätt sammanfattas när SKB AB bjöd in finska och franska systemorganisationer för att prata slutförvar i konferensen "The Stockholm Talks".

Samtalet ägde rum på Fotografiska muséet i Stockholm med omkring 130 deltagare och syftade till erfarenhetsutbyte ländernas avfallsföretag emellan. De tre ländernas företag har haft flera sådana konferenser genom åren för att övertyga om KBS-3-metodens förträfflighet. Carlos Rojas agerade moderator och samtalen hölls på engelska utan tolk. Även om kontrollerande myndigheter från de tre länderna var inbjudna var det en dag helt regisserad av SKB AB, där programmet var tomt på kritiska frågeställningar.

– Nu finns ett gyllene tillfälle i Sverige. Vi har en industri med en teknologi som man tycker är säker. Vi har två kommuner som är villiga att delta under förutsättning att kontrollerande myndigheter godkänner metoden. Utmaningen för våra beslutsfattare på nationell nivå är att visa samma mod som beslutsfattare i de här två kommunerna visat under två decennier, och att inte låta kommunerna vänta för länge, sa Saida Laârouchi Engström, direktör på Svensk Kärnbränslehantering AB under rundabordssamtalet. Övriga huvudgäster var Timo Äikäs från finska Posiva och Francois-Michel Gonnot, styrelseordförande i franska Andra.

Sverige, Finland och Frankrike är de tre länder där slutförvarsprocessen gått längst. I Sverige lämnade SKB in sin ansökan 2011, i Finland lämnades ansökan in 2012 och i Frankrike förväntas den lämnas in 2015. Alla tre länderna vill använda liknande metoder med inkapslade avfallspaket som placeras några hundra meter ner i berggrunden. En metod som, om man får tro dem själva, är den bästa och säkraste. Deras stora problem beskriver de snarare som att de haft svårt att få med sig lokalsamhällena. De har helt enkelt haft svårt att få människor att lita på deras information. Det var också i den änden som Ute Blohm-Hieber, chef för EU-kommissionens energidirektorat (DG-ENER-D.2), inledde konferensen med att tala om EU-lagstiftningen. Hon sa att det inte bara behövs myndighetstillstånd, det behövs även ett "civilsamhällets tillstånd".

– Kan man inte övertyga allmänheten om att slutförvaret är säkert kommer de aldrig att godkänna att det byggs, sa hon.

I övrigt talade Blohm-Hieber om att samtliga 28 EU-länder till 2015 måste ha lämnat en beskrivning över hur de tänker sig ett slutförvar av sitt radioaktiva avfall.

Hur får man opinionen med sig?

Det var tydligt att störst utbyte hade deltagarländerna av att diskutera hur man får opinionen med sig. Timo

Från vänster: Timo Äikäs, expert på Posiva Oy, Finland; Saida Laârouchi Engström, direktör Svensk Kärnbränslehantering AB, Sverige; Francois-Michel Gonnot, ordförande Andra, Frankrike; och Moderator Carlos Rojas.

Äikäs från finska Posiva var också mest avslappnad på scen, men så sitter han också tryggast i båten. Finland bygger ny kärnkraft och opinionen är för tillfället under kontroll, enligt de diagram han visade upp. Han var därför den enda talare som kunde kosta på sig att nämna Fukushimaolyckan. Svenska SKB nämner aldrig kärnkraft. Äikäs sa att i Finland följer opinionen kring ett slutförvar den om inställningen till kärnkraft.

I Finland har industrin det mest gynnsamma läget eftersom befolkningen i slutförvarskommunen Eurajoki godkände ett slutförvar där redan år 2000. Även regeringen och parlamentet har gett sitt godkännande. Nu återstår myndigheternas prövning.

– Vår process har uppfattats som rättvis. De som har behövt har också fått inflytande. Inte som Yucca Mountain i USA vilket inte uppfattades som en rättvis lösning, sa Timo Äikäs.

SKB bytte taktik

I Sverige var det som bekant inte helt lätt att hitta kommuner som ville ha ett slutförvar och när protesterna upphört återstod endast kärnkraftkommunerna Östhammar och Oskarshamn. Saida Laârouchi Engström fick frågan av konferencier Rojas hur företaget lyckats föra dialog med kommunerna.

– Det finns ingen magisk formel. Det gäller att ha tålamod. De är redo när de är redo. Vi började i en teknokratisk ände, men har fått tänka om de senaste

Hela dagen finns filmad av SKB och går att se på <http://bambuser.com/v/3973608>

15 åren och vi fick sluta se befolkningen i ett samhälle som tomma spannar som ska fyllas med information. Vi pratar om dialog numera inte information.

Laârouchi Engström vill gärna att det ska framstå som att saken är klar och att SKB AB har fått det "civilsamhällets tillstånd" som Ute Blohm-Hieber talade om i inledningen. Men även om en majoritet i kärnkraftskommunerna är för ett slutförvar så har inte hela det civila samhället gett sitt godkännande. Milkas och MKG som bevakar slutförvaret från miljörelsens sida tror inte på metoden KBS-3 och har riktat kritik mot att SKB avslutade samrådsprocessen innan säkerhetsanalysen var färdig. Det är den del som faktiskt skulle diskutera strålningsrisken.

Även SSM och Kärnavfallsrådet har i sina inlagor till Miljödomstolen riktat kritik mot att SKB inte redovisat hur samrådsprocessen influerat deras slutliga ansökan.

Fransk ilska

Franska slutförvarsprojektet Cigeo ser ut att stå längst ifrån "civilsamhällets tillstånd" av de tre länderna. Cigeo står för "Industriellt centrum för geologiskt förvar".

– Vi pratar om industri och geologi. Vi pratar inte om avfall, vi pratar inte om radioaktivitet, sa Gonnot med ett självvironiskt leende.

Det franska avfallet ska placeras i stålbehållare 500 meter ner i marken.

Under året har en medborgardialog för att debattera och diskutera slutförvaret förts över internet och i möten runt om i landet. Det har gått sådär. De offentliga mötena fick avbrytas efter protester.

– De saboterades av några få, konstaterade Gonnot.

Nu är dialogtiden förlängd ytterligare två månader. Det förefaller ganska uppenbart att den franska dialogen misslyckats eftersom den haft mer av det som Saida Laârouchi Engström beskriver som spannmålsmentaliteten.

– För att komma vidare i processen måste vi ha konsultationer med allmänheten. Det är tvingande enligt lagen, men det har varit svårt att hantera.

Utan medborgardialog kan inte franska Andra gå vidare till nästa steg i tillståndsprocessen.

Återtagbarheten nästa debatt

Förutom frågan om hur medborgardialogen kan föras var en av de återkommande diskussionspunkterna den om bränslets återtagbarhet. På den punkten skiljer sig lagstiftningen åt i de olika länderna, där fransk lag kräver återtagbarhet i 100 år. Svensk och finsk lag kräver det inte. Där räknar företagen med att bränslet kan återtas så länge förvaret är i bruk, men när det är fyllt så kan det

bara göras med mycket möda och till stora kostnader.

SSM och Kärnavfallsrådet frågande

Detta ställer sig Strålsäkerhetsmyndigheten och Kärnavfallsrådet båda högst frågande till. I sina senaste inlagor till Miljödomstolen, vilka båda lämnades in i slutet av september 2013 hänvisar de till Miljöbalkens kapitel 2 paragraf 5, som understryker att utföraren har skyldighet att hushålla med energi och råvaror, samt att möjligheter till återanvändning och återvinning beaktas. Myndigheterna frågar sig om det verkligen är förenligt med miljölagstiftningen att stoppa undan så stora resurser utan att kunna nå dem.

Även i Östhammars kommun är frågan om återtagbarheten inte färdigdiskuterad. Jakob Spangenberg är kommunalråd i Östhammars kommun:

– Miljöminister Andreas Carlgren sa en gång att det bör vara upp till kommande generationer att välja om de vill försegla eller återta och använda bränslet. Jag tycker det är klokt resonerat. Så prio ett ur mitt perspektiv är att man ska kunna välja.

Men då måste det ju finnas återtagbarhet om det ena alternativet ska vara möjligt att välja?

– Hur den lagstiftningen i så fall ska se ut det kan inte jag avgöra.

Även Sune Pettersson (M), från Östhammars kommun är frågande till att inte kunna ta upp bränslet.

– Min helt personliga åsikt är att det krävs en återtagbarhet. Det kan hända mycket på 50-100 år och det är väldigt mycket energi kvar i det vi placerar i jorden, säger han.

Rune Nilsson (FP) är inne på liknande tankar.

– Vi människor kan inte förutse allt. Om det är något vi med dagens kunskap har missat, då måste man i framtiden kunna gå in och rätta till det. Ändå finns det de som förespråkar en metod med djupa borrhål.

Både Sune Pettersson och Rune Nilsson föredrar KBS-3 framför djupa borrhål, även om återtagbarheten med KBS-3 är högst osäker.

Blir Sverige och Finland eniga om KBS-3?

En brännande fråga som ställdes till de svenska och finska strålsäkerhetsmyndigheterna som nu båda har att hantera var sin KBS-3-ansökan. Vad händer om de kommer till helt olika slutsatser? Både SSM:s Johan Anderberg, sektionsansvarig för radioaktiva ämnen och finska kollegan från STUK Jaako Leino skruvade på sig en del.

– Besluten måste ligga i linje på något sätt. Men det kan finnas skillnader. Skillnaderna måste motiveras, de får inte vara politiskt motiverade, sa Jaako Leino.

De tre slutförvars processerna

Sverige

Metod: KBS-3

Finansiering: Kärnkraftproducenterna

Plats: Forsmark (förvaret) och Oskarshamn (inkapslingsanläggningen)

Omfattning: 12 000 ton avfall

Steg i processen: Tillståndsansökan inlämnad

Finland

Metod: KBS-3

Finansiering: Kärnkraftproducenterna

Plats: Onkalo

Omfattning: 9 000 ton avfall

Steg i processen: Tillståndsansökan inlämnad

Frankrike

Metod: KBS-3-liknande där kopparkapslar ersätts av stålkapslar

Finansiering: Franska staten

Plats: Meuse och Haute Marne

Omfattning: Minst 30 000 m³ högradioaktivt avfall

Steg i processen: Ansökan ska lämnas in 2015

Kärnavfallsnytt är framtaget på uppdrag av Miljörelsens kärnavfallssektariat, Milkas (www.milkas.se), en samarbetsorganisation mellan Jordens Vänner (www.jordensvanner.se) och Folkkampanjen mot Kärnkraft-Kärnvapen (www.folkkampanjen.se). Text av Emil Schön i samarbete med Miles Goldstick. Foto: Emil Schön. Layout: Miles Goldstick. För information kontakta Milkas, Tegelviksgatan 40, 116 41 Stockholm. Tel. 08-559 22 382. Hemsida: www.nonuclear.se/karnavfallsnytt. E-post: info@milkas.se.